

Anita Lutkiewicz-Rucińska

Uwagi do art. 41 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego po reformie małżeńskiego prawa majątkowego

1. Reforma małżeńskiego prawa majątkowego, dokonana ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r.¹, w istotny sposób zmieniła art. 41 k.r.o., normujący zasady odpowiedzialności małżonków ich majątkiem wspólnym za dług jednego z nich.

Zgodnie nowym brzmieniem art. 41 § 1 k.r.o. „jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków”, natomiast w myśl art. 41 § 2 k.r.o., „jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie bez zgody drugiego małżonka albo zobowiązanie jednego z małżonków nie wynika z czynności prawnej, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9, a jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa”.² Z kolei, zgodnie z art. 41 § 3 k.r.o., „jeżeli wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności lub dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego

---

¹ Ustawa z dnia 17 VI 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 162, poz. 1691.

² Zgodnie ze znowelizowanym art. 33 pkt 9 k.r.o., do majątku osobistego każdego z małżonków należą prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy.

dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9”.

Z porównania przepisu art. 41 § 1 k.r.o. w brzmieniu sprzed i po nowelizacji wynika, że w zmienionym kodeksie rodzinnym i opiekuńczym ustawodawca odstąpił od zasady dopuszczalności zaspokojenia wierzyciela, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków, z ich całego majątku wspólnego. W aktualnym stanie prawnym, wierzyciel jednego małżonka może wprawdzie żądać zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków, ale tylko wtedy, gdy małżonek-dłużnik zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka. Brak tej zgody powoduje, że wierzyciel będzie mógł zaspokoić się jedynie z majątku osobistego dłużnika oraz z wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o. składników majątku wspólnego. W myśl koncepcji legislacyjnej przyjętej w art. 41 § 1 k.r.o., zgoda małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka otwiera wierzycielowi drogę do zaspokojenia z ich całego majątku wspólnego. Nie chodzi tu jednak o zobowiązanie zaciągnięte z jakiegokolwiek tytułu prawnego. Treść art. 41 § 2 k.r.o. nie budzi wątpliwości, że art. 41 § 1 k.r.o. dotyczy jedynie zobowiązań wynikających z czynności prawnych. Tak więc istnienie uprawnienia wierzyciela do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków na podstawie art. 41 § 1 k.r.o. uzależnione jest od wystąpienia łącznie dwóch przesłanek:

- 1) małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka i
- 2) zobowiązanie małżonka wynika z czynności prawnej³.

---

³ Już samo brzmienie art. 41 § 1 k.r.o. przesądza, że przepis ten dotyczy zobowiązań małżonka, wynikających z czynności prawnych. Występujący w przepisach prawa cywilnego zwrot „zaciągnąć zobowiązanie” (na przykład w art. 30 § 1 k.r.o. oraz art. 370 k.c.) interpretuje się bowiem w nauce jako powstanie zobowiązania wskutek dokonania czynności prawnej; zob. uwagi do art. 30 § 1 k.r.o. J.S. Piątońskiego, [w:] *System prawa rodzinnego*, pod red. J.S. Piątońskiego, Wrocław i in. 1985, s. 281; J. Ignatowicza, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1995, s. 86; J. Winiarza, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1995, s. 93; M. Sychowicza, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2000, s. 132; zob. też uwagi do art. 370 k.c. L. Stęckiego, [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, t. I, pod red. J. Winiarza, Warszawa 1989, s. 324; M. Sychowicza, [w:] *Komentarz do kodeksu cywilnego*. Księga trzecia: *Zobowiązania*, t. I, praca zbiorowa, Warszawa 1996, s. 84; K. Zawaady, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2004, s. 855.

W celu pełniejszego wyjaśnienia zakresu zastosowania art. 41 § 1 k.r.o. niezbędne jest nawiązanie do przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego normujących zagadnienie zarządu majątkiem wspólnym małżonków. Ustawa nowelizująca kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 17 czerwca 2004 r. przyniosła w tym zakresie doniosłe zmiany. Warto przypomnieć, że przed zmianą ustawodawca dzielił czynności zarządu majątkiem wspólnym małżonków na czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebna była zgoda drugiego małżonka, wyrażona w formie wymaganej dla danej czynności prawnej (art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o.). Ustawodawca nie definiował pojęcia zarządu majątkiem wspólnym małżonków ani czynności zarządu tym majątkiem, pozostawiając wyjaśnienie powyższych pojęć orzecznictwu i nauce. Takie unormowanie nierzadko wywoływało wątpliwości, czy dana czynność jest czynnością zarządu tym majątkiem⁴, a jeżeli tak, to czy należy do czynności zwykłego zarządu, czy przekraczających zakres zwykłego zarządu⁵. W związku z tym zgłoszono postulat wprowadzenia do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego zamkniętej listy czynności prawnych, do których dokonania przez małżonka konieczna byłaby zgoda drugiego z nich⁶. Wskazywano,

⁴ Wątpliwości te dotyczyły w szczególności umowy poręczenia zawartej przez jednego z małżonków; zob. na ten temat m.in. A. D y o n i a k, *Glosa do uchwały SN z dnia 9 VII 1993 r. III CZP 94/93*, Mo.P. 1993, nr 6, s. 22-23; M. B ą c z y k, *Poręczenie bez zgody małżonka poręczyciela*, Prawo Bankowe 1994, nr 1, s. 87-89; A. S z p u n a r, *Poręczenie udzielone przez jednego z małżonków*, Rejent 1996, nr 9, s. 10-15 i 20-23; K. T o p o l e w s k i, *Problem skuteczności poręczenia na tle unormowania małżeńskiej wspólności ustawowej*, Rejent 1998, nr 11, s. 117-122; Z. R a d w a Ń s k i, *Zawarcie umowy poręczenia w świetle przepisów o ustawowym ustroju majątkowym małżeństwa*, Mo.P. 1999, nr 11, s. 9-13.

⁵ Zob. na ten temat A. D y o n i a k, *Zarząd majątkami małżonków*, SP 1981, nr 3, s. 66-68; J. S. P i ą t o w s k i, *System prawa rodzinnego...*, s. 407-410; A. S z p u n a r, *O zarządzie majątkiem wspólnym małżonków*, NP 1989, nr 10-12, s. 60-66; M. S y c h o w i c z, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 181-185; T. S m y c z y Ń s k i, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia*, Warszawa 2001, s. 127-133.

⁶ A. D y o n i a k, *Zarząd majątkami małżonków...*, s. 92; t e Ń z e, *Ustawowy urządź majątkowy małżeński*, Wrocław 1985, s. 105-106; t e Ń z e, *Prowadzenie działalności gospodarczej a umowna zmiana ustawowego ustroju majątkowego małżeńskiego*, Rejent 1995, nr 2, s. 20; t e Ń z e, *Odpowiedzialność za długi przy prowadzeniu działalności gospodarczej*, Rejent 1995, nr 6, s. 35 i 53; A. J ę d r z e j e w s k a, *Działalność gospodarza a konieczność reformy zasad odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym*, PS 1995, nr 4, s. 30.

że takie rozwiązanie będzie sprzyjało pewności obrotu, ochronie działających w dobrej wierze osób trzecich, a także ochronie interesów autonomicznej wspólnoty, jaką jest rodzina⁷.

W zmienionym kodeksie rodzinnym i opiekuńczym ustawodawca wydaje się uwzględniać wypowiedzi nauki odnoszące się krytycznie do dotychczasowego unormowania zarządu majątkiem wspólnym małżonków. Mianowicie, oprócz innych nowości wprowadził definicję zarządu majątkiem wspólnym małżonków (art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o.) oraz, rezygnując z rozróżnienia czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu tym majątkiem, stworzył zamkniętą listę czynności prawnych, do których dokonania przez jednego małżonka konieczna jest zgoda drugiego (art. 37 § 1 k.r.o.)⁸.

Zgodnie z art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o., „wykonywanie zarządu obejmuje czynności, które dotyczą przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego, w tym czynności zmierzające do zachowania tego majątku”. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej kodeks rodzinny i opiekuńczy, definicja ta pozostawia poza zakresem czynności zarządu majątkiem wspólnym małżonków czynności nieodnoszące się bezpośrednio do przedmiotów majątkowych. Zwrócono uwagę, że w związku z tym zaciąganie zobowiązań niedotyczących określonego składnika majątku wspólnego, takich jak na przykład umowa poręczenia, w ogóle

---

i 33-34; A. Szpunar, *Zabezpieczenia osobiste wierzycielności*, Sopot 1997, s. 64; zob. też T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza...*, s. 127-128.

⁷ A. Dyoniak, *Przynależność do majątków małżonków udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcji*, RPEiS 1991, nr 3, s. 35.

⁸ Na temat oceny nowych rozwiązań w zakresie zarządu majątkiem wspólnym małżonków zob. T. Smyczyński, *Projekt ustawy zmieniającej małżeńskie prawo majątkowe. Wprowadzenie*, SP 2000, z. 3-4, s. 156-157; tenże, *Reforma małżeńskiego prawa majątkowego*, Mo.P. 2004, nr 18, s. 829-830; T. Sokołowski, *Uwagi do projektowanej regulacji stosunków majątkowych między małżonkami*, KPP 2001, z. 1, s. 142-143; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi do projektu zmiany małżeńskiego prawa majątkowego*, KPP 2001, s. 151-153; G. Jędrejek, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, SP 2002, z. 3, s. 159-161; G. Jędrejek, P. Pogonowski, *Działalność gospodarcza małżonków*, Warszawa 2002, s. 155-156; K. Zawała, *Uwagi o zamierzonej nowelizacji majątkowego prawa małżeńskiego oraz niektórych innych przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, KPP 2003, z. 4, s. 919-922; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zakresie małżeńskiego prawa majątkowego (cz. I)*, Rejent 2004, nr 8, s. 152-158.

nie jest czynnością zarządu majątkiem wspólnym, ale czynieniem użytku z autonomii prywatnej na zasadach ogólnych. Podkreślono, że przyjęte rozwiązanie wymaga pewności i szybkości obrotu⁹. Wprowadzenie ustawowej definicji zarządu majątkiem wspólnym małżonków jest szczególnie doniosłe z tego względu, że przed zmianą kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w orzecznictwie i nauce pojawiały się wypowiedzi, w myśl których zarząd majątkiem wspólnym obejmuje także czynności prawne, wprawdzie nie dotyczące konkretnych przedmiotów należących do tego majątku, lecz poprzez powstanie odpowiedzialności majątkiem wspólnym dotyczące tego majątku jako całości¹⁰. W aktualnym stanie prawnym tego rodzaju czynności nie mieszczą się w zakresie pojęcia „zarząd majątkiem wspólnym małżonków”. Pozwala to rozstrzygnąć kontrowersyjne przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego zagadnienie skutków prawnych poręczenia udzielonego przez jednego z małżonków, pozostającego w ustroju wspólności ustawowej¹¹. *De lege lata* nie jest to czynność zarządu majątkiem wspólnym i każdy z małżonków może ważnie bez zgody drugiego małżonka udzielić poręczenia za cudzą wierzytelność.

Jak już wspomniałam, zmieniony art. 37 § 1 k.r.o. zawiera zamknięty katalog czynności prawnych, do których dokonania przez jednego małżonka konieczne jest uzyskanie zgody drugiego małżonka. Brak wymaganej zgody rodzi takie same skutki, jakie dotychczas obowiązuje przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wiązały z dokonaniem przez małżonka bez

---

⁹ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, KPP 2003, z. 3, s. 701; podobnie T. S m y c z y ń s k i, *Reforma...*, s. 829 oraz Z. R a d w a ń s k i, [w:] *System prawa prywatnego*, t. VIII: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, pod red. J. P a n o w i c z - L i p s k i e j, Warszawa 2004, s. 424-425.

¹⁰ Taki pogląd na tle umowy poręczenia zawartej przez jednego z małżonków przyjęli m.in.: SN w uchwale składu siedmiu sędziów SN z dnia 25 III 1994 r. III CZP 182/93, OSNCP 1994, z. 7-8, poz. 146; A. S z p u n a r, *Poręczenie...*, s. 14-15; A. L u t k i e w i c z - R u c i ń s k a, *Glosa do wyroku SN z dnia 3 II 1998 r. I CKN 478/97*, PPH 2000, nr 2, s. 49-51; A. K a r n i c k a - K a w c z y ń s k a, J. K a w c z y ń s k i, *Poręczenie jako forma zabezpieczenia długu*, Prawo Spółek 1998, nr 10, s. 29.

¹¹ Przegląd orzecznictwa i poglądów nauki dotyczący poręczenia udzielonego przez jednego z małżonków w świetle przepisów obowiązujących przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przedstawiła A. L u t k i e w i c z - R u c i ń s k a, *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz-Gdańsk 2003, s. 40-45 i 58-61.

zgody współmałżonka czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym. W przypadku umowy istnieje więc możliwość jej potwierdzenia przez współmałżonka (art. 37 § 2 i 3 k.r.o.). Jednostronna natomiast czynność prawna dokonana bez zgody współmałżonka jest nieważna (art. 37 § 4 k.r.o.). Biorąc pod uwagę brzmienie przepisów art. 37 k.r.o. oraz art. 41 § 1 k.r.o. można stwierdzić, że zgoda małżonka na dokonanie przez współmałżonka czynności prawnej wymienionej w art. 37 § 1 k.r.o. ma podwójne znaczenie. Mianowicie stanowi *conditio iuris* ważności tej czynności prawnej i *conditio iuris* odpowiedzialności małżonków z całego ich majątku wspólnego za zobowiązanie, które z tej czynności prawnej wynika. Brak zgody małżonka (potwierdzenia w przypadku umowy) powoduje nieważność czynności prawnej. W konsekwencji nie powstaje odpowiedzialność majątkiem wspólnym na podstawie 41 § 1 k.r.o. Małżonek dokonujący nieważnej czynności prawnej może odpowiadać wobec kontrahenta, który poniósł szkodę z tytułu *culpa in contrahendo* na podstawie art. 415 k.c.¹² W takim jednak przypadku zobowiązanie małżonka nie wynika z czynności prawnej, a więc odpowiedzialność dłużnika ogranicza się do jego majątku osobistego oraz składników majątku wspólnego, wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o.

Poza czynnościami prawnymi wymienionymi w art. 37 § 1 k.r.o., do dokonania przez małżonka czynności prawnej zgoda drugiego małżonka nie jest konieczna. Zgoda, której udzielił małżonek na dokonanie przez współmałżonka czynności prawnej nieobjętej tym przepisem, w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej kodeks rodzinny i opiekuńczy nazwana została zgodą fakultatywną. Brak jej nie powoduje bowiem nieważności czynności prawnej, a jedynie ogranicza odpowiedzialność za dług do składników majątku wspólnego, wskazanych w art. 41 § 2 k.r.o.¹³ W omawianym przypadku,

---

¹² Przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego na możliwość odpowiedzialności małżonka na podstawie art. 415 k.c., w przypadku dokonania przez niego czynności prawnej przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym, bez wymaganej w art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o. zgody współmałżonka wskazywał A. D y o n i a k, *Zarząd majątkami małżonków...*, s. 78; t e n ż e, *Odpowiedzialność za długi...*, s. 57-58; podobnie J. P i e t r z y k o w s k i, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, pod red. J. Pietrzykowskiego, Warszawa 1993, s. 237 oraz M. S y c h o w i c z, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 193.

¹³ *Rządowy projekt ustawy ...*, s. 702. Tak też T. S m y c z y Ń s k i, *Projekt ustawy...*, s. 157; t e n ż e, *Reforma...*, s. 830; t e n ż e, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2005,

zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej przez współmałżonka rodzi tylko jeden skutek prawny: powoduje rozciągnięcie odpowiedzialności za dług na cały majątek wspólny małżonków (art. 41 § 1 k.r.o.).

Podsumowując dotychczasowe rozważania, można stwierdzić, że art. 41 § 1 k.r.o. obejmuje swym zakresem następujące zobowiązania małżonka:

1) zobowiązania, które wynikają z czynności prawnych wymienionych w art. 37 § 1 k.r.o., zaciągnięte przez małżonka za zgodą drugiego małżonka,

2) zobowiązania, które wynikają z czynności prawnych innych niż wymienione w art. 37 § 1 k.r.o., zaciągnięte przez jednego z małżonków za zgodą drugiego małżonka.

Ponieważ zakres uprawnienia wierzyciela wobec majątku wspólnego małżonków zależy od tego, czy zobowiązanie zostało zaciągnięte za zgodą współmałżonka dłużnika, istotne jest, w jakim czasie oraz w jakiej formie zgoda ta może zostać udzielona. Tej kwestii kodeks rodzinny i opiekuńczy nie reguluje. Na zagadnienie czasu oraz formy udzielenia zgody przez małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka zwrócono już w nauce uwagę¹⁴.

W szczególności, zdaniem J. Strzebińczyka, użycie przez ustawodawcę w art. 41 § 1 k.r.o. czasu przeszłego w sformułowaniu „małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka” może, lecz nie musi, sugerować konieczność wyrażenia tej zgody najpóźniej w momencie dokonania przez małżonka czynności stanowiącej źródło zobowiązania. Autor odniósł się szerzej do przypadku, gdy zgoda małżonka nie jest jednocześnie w świetle art. 37 § 1 k.r.o. konieczna do dokonania czynności prawnej przez drugiego małżonka. Wskazał, że nie znajdują tu zastosowania przepisy o potwierdzeniu umowy lub dotyczące nieważności jednostronnej czynności prawnej, służące usunięciu niejasności lub wątpliwości w innych

---

s. 116; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 159; M. Nazar, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005, s. 153, 160-161; J. Zrałek, *Odpowiedzialność małżonków za zobowiązania po nowelizacji przepisów o ustawowej wspólności majątkowej*, Rejent 2005, nr 9, s. 358.

¹⁴ Oprócz powołanego niżej autora zob. też A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi do projektu...*, s. 154; M. Nazar, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 153 i 161; J. Zrałek, *Odpowiedzialność małżonków...*, s. 363.

sytuacjach, na przykład art. 18 i 19 k.c. czy też znowelizowany art. 37 § 2-4 k.r.o. Podkreślił jednak, że w omawianej sytuacji trudno jest znaleźć argumenty przeciwko uznaniu skuteczności potwierdzenia takich czynności, nawet jednostronnych. Wynika to stąd, że zgoda udzielona po dokonaniu czynności prawnej będzie wpływać na istnienie i zakres odpowiedzialności za dług współmałżonka, a nie na skuteczność samej czynności rodzącej zobowiązanie, natomiast jeżeli chodzi o formę wyrażenia przez małżonka zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka to, zdaniem autora, wobec milczenia ustawodawcy należy przyjąć, że zgoda ta może być udzielona w dowolnej formie¹⁵.

Wydaje się, że podejmując próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o czas i formę wyrażenia zgody przez małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka należy oddzielnie rozważyć dwie kategorie zobowiązań małżonka, opisane wyżej w punktach 1 i 2. Po pierwsze, chodzi o zobowiązania wynikające z czynności prawnych, do których dokonania przez małżonka konieczna jest, w świetle art. 37 § 1 k.r.o., zgoda drugiego małżonka (zgoda obligatoryjna¹⁶). Po drugie, chodzi o zobowiązania wynikające z czynności prawnych, do których dokonania przez małżonka zgoda drugiego nie jest konieczna. Jednak ze względu na treść art. 41 § 1 k.r.o. umożliwi ona wierzycielowi zaspokojenie z całego majątku wspólnego małżonków (zgoda fakultatywna).

Przystępując do omówienia zagadnienia czasu, w którym może zostać przez małżonka skutecznie udzielona zgoda obligatoryjna na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka, warto przypomnieć, że przed zmianą kodeksu rodzinnego i opiekuńczego na gruncie wówczas obowiązujących przepisów o zarządzie majątkiem wspólnym małżonków w nauce ukształtował się pogląd, że akt zgody małżonka na dokonanie czynności prawnej przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym małżonków (w przypadku umów także potwierdzenie) należy traktować jako zgodę (potwierdzenie) osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 k.c.¹⁷ Wskazywano,

---

¹⁵ J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 159-160.

¹⁶ Takiego terminu użył tamże, s. 154 i 159.

¹⁷ S.K. Rzonca, *Problem podmiotowej strony czynności zarządu majątkiem wspólnym małżonków w świetle przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, KSP 1974, s. 135; A. Dyoniak, *Zarząd majątkami małżonków...*, s. 69; A. Szpunar, *O zarządzie*

że jeżeli małżonek potwierdzi umowę, staje się ona ważna już od chwili jej zawarcia (art. 63 § 1 zd. 2 k.c.)¹⁸. Stwierdzenia te zachowują aktualność również po zmianie kodeksu rodzinnego opiekuńczego. Tak więc zgoda małżonka na dokonanie przez drugiego małżonka czynności prawnej, wymienionej w art. 37 § 1 k.r.o. (będąca zarazem zgodą na zaciągnięcie przez niego zobowiązania, jeżeli z takiej czynności prawnej zobowiązanie wynika), może być udzielona przed dokonaniem czynności prawnej bądź równocześnie z nią (art. 63 § 1 zd. 1 k.c.), natomiast ze względu na brzmienie art. 37 § 2 k.r.o., w przypadku czynności prawnej będącej umową, małżonek może wyrazić zgodę także po jej zawarciu, dokonując potwierdzenia. Ponieważ potwierdzenie działa wstecz od chwili zawarcia umowy (art. 63 § 1 zd. 2 k.c.), należy przyjąć, że jeżeli małżonek potwierdzi umowę zawartą przez współmałżonka, to tak jak tego wymaga art. 41 § 1 k.r.o. „zobowiązanie powstało za zgodą drugiego małżonka”. W konsekwencji wierzyciel może żądać zaspokojenia z całego majątku wspólnego małżonków¹⁹.

Jeżeli natomiast chodzi o formę wyrażenia przez małżonka zgody na zaciągnięcie przez współmałżonka zobowiązania wynikającego z czynności prawnej objętej zakresem art. 37 § 1 k.r.o., to ze względu na uchylenie dotychczasowego art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o. o formie tej przesądza art. 63 § 2 k.c.²⁰ Zatem, jeżeli do ważności czynności prawnej dokonanej przez

---

majątkiem..., s. 67; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 226-227, 232 i 236; J. Winiarz, *Prawo rodzinne...*, s. 105; J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 129; M. Sychowicz, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 187 i 190; T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza...*, s. 134; zob. też wyrok SN z dnia 11 VI 1999 r. II CKN 390/98, OSNIC 1999, nr 2, poz. 217.

¹⁸ J.S. Piątkowski, [w:] *System prawa rodzinnego...*, s. 414-415; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 236; J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 132; M. Sychowicz, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, s. 192-193; T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 134.

¹⁹ Zob. M. Nazar, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 161.

²⁰ Na konieczność stosowania art. 63 § 2 k.c. do formy, w której małżonek może udzielić zgody na dokonanie przez współmałżonka czynności prawnej wymienionej w art. 37 § 1 k.r.o. wskazał J. Strzebińczyk, dodając, że uchylenie art. 36 § 2 zd. 2 k.r.o. należy uznać za decyzję pochopną; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 157; zob. też M. Nazar, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 152-153 i 161; J. Zralek, *Odpowiedzialność małżonków...*, s. 363.

małżonka wymagana jest forma szczególna, to zgoda drugiego małżonka powinna być wyrażona w takiej samej formie.

Jeżeli chodzi o przypadki, w których zgoda małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka ma charakter fakultatywny, to zagadnienia czasu i formy udzielenia tej zgody nie można rozstrzygnąć, odwołując się do art. 63 k.c., ponieważ unormowanie to dotyczy sytuacji, w której od zgody osoby trzeciej zależy ważność czynności prawnej, natomiast fakultatywna zgoda małżonka nie wpływa na ważność czynności prawnej, lecz na zakres odpowiedzialności małżonków z ich majątku wspólnego (art. 41 § 1 k.r.o.). Należałoby więc ewentualnie rozważyć dopuszczalność stosowania w omawianych przypadkach art. 63 k.c. w drodze analogii. Gdyby zastosować analogicznie art. 63 § 1 k.c., to zgoda małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka mogłaby mieć charakter nie tylko uprzedni lub jednoczesny z jego powstaniem, ale także następczy. Dzięki zgodzie udzielonej przez małżonka już po powstaniu zobowiązania zaciągniętego przez drugiego małżonka, a więc potwierdzeniu, sytuacja wierzyciela byłaby lepsza. Przysługująca mu wierzytelność, która do czasu potwierdzenia, zgodnie z art. 41 § 2 k.r.o., mogła być zaspokojona jedynie z niektórych składników majątku wspólnego, zaczęłaby podlegać art. 41 § 1 k.r.o. Wierzyciel mógłby więc żądać zaspokojenia z całego majątku wspólnego małżonków. Warto jednak zauważyć, że przy zastosowaniu w opisanej sytuacji art. 63 § 1 k.r.o. potwierdzone mogłyby być nie tylko umowy, ale i jednostronne czynności prawne dokonane przez małżonka, natomiast gdyby zagadnienie formy, w jakiej małżonk może skutecznie wyrazić zgodę fakultatywną na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka rozstrzygać, stosując analogicznie art. 63 § 2 k.c., to np. dla rozciągnięcia odpowiedzialności poręczyciela na cały majątek wspólny małżonków, małżonk poręczyciela powinien wyrazić ją w tej samej formie, jaka jest wymagana dla ważności oświadczenia poręczyciela, a więc w formie pisemnej (art. 876 § 2 k.c.). W razie odrzucenia poglądu o stosowaniu w omawianym przypadku art. 63 § 2 k.c., zgoda ta mogłaby być wyrażona w dowolnej formie²¹.

---

²¹ Zdaniem M. Nazara, w opisanej sytuacji art. 63 § 2 k.c. nie ma zastosowania, a fakultatywna zgoda małżonków może być wyrażona w formie dowolnej. Ponadto autor uznaje za równoważne zarówno obligatoryjnej, jak i fakultatywnej zgodzie małżonków –

Omawiając zagadnienie formy wyrażenia przez małżonka zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka, należy zwrócić uwagę nie tylko na przepisy prawa materialnego, ale i na znowelizowany art. 787 k.p.c., zgodnie z którym, „tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności także przeciwko jej małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika”. Wobec tego, aby wierzyciel mógł dochodzić zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków nie zawsze wystarczy, by zgoda małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka była wyrażona w takiej formie, o jakiej stanowią przepisy prawa materialnego. Istotne jest ponadto, aby wierzyciel mógł wykazać dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika. Może więc zdarzyć się taka sytuacja, że w świetle prawa materialnego wierzyciel będzie uprawniony do żądania zaspokojenia z całego majątku wspólnego małżonków, jednak ze względu na treść art. 787 k.p.c. nie będzie mógł tego uprawnienia zrealizować, ponieważ zgody współmałżonka dłużnika nie wykaże dokumentem urzędowym ani prywatnym. Przykładem może być przypadek, gdy małżonek wyraził ustną zgodę na kupno samochodu przez drugiego z nich. Taka forma zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka zamyka wierzycielowi drogę do egzekucji z całego majątku wspólnego małżonków, chyba żeby już po powstaniu zobowiązania małżonek dłużnika w pisemnej formie oświadczył, że na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka wyraził zgodę. Można więc stwierdzić, że przezorny wierzyciel powinien nie tylko starać się o zgodę małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka, ale i zadbać, by zgoda ta odpowiadała przepisom prawa materialnego oraz by mógł wykazać „dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytel-

---

w zakresie skutków przewidzianych w art. 41 § 1 k.r.o. – potwierdzenie umowy przez tego małżonka co wynika stąd, że potwierdzenie umowy jest „ekwiwalentem zgody wcześniej wyrażanej”]; M. N a z a r, [w:] J. I g n a t o w i c z, M. N a z a r, *Prawo rodzinne...*, s. 161.

ność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika²². Trudno natomiast zgodzić się ze stanowiskiem, że wymaganie przewidziane art. 787 k.p.c. jest spełnione wówczas, gdy w umowie, którą w formie pisemnej zawiera jeden z małżonków, umieszczone zostanie oświadczenie tego małżonka, że zawiera on umowę za zgodą współmałżonka²³. To samo dotyczy przypadku, w którym małżonek zawierający ustną umowę oświadczył drugiej stronie, że działa za zgodą współmałżonka i następnie „wierzyciel we własnym zakresie stworzył dokument prywatny zawierający jego oświadczenie o treści wymaganej przez art. 787 k.p.c.”²⁴

Kończąc rozważania dotyczące art. 41 § 1 k.r.o., warto zwrócić uwagę, że w omawianej nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego ustawodawca nie przyjął rozwiązania istniejącego na przykład w prawie niemieckim, polegającego na tym, że zgoda małżonka na prowadzenie działalności gospodarczej przez drugiego małżonka oznacza zgodę na dokonywanie przez tego małżonka czynności prawnych dotyczących prowadzonej działalności²⁵. Można jednak postawić pytanie, czy zgoda małżonka, o której mowa w art. 41 § 1 k.r.o., ma być zgodą na zaciągnięcie przez drugiego określonego zobowiązania, czy też można przyjąć, że może być to także zgoda o charakterze ogólnym, tj. na przykład na określony rodzaj zobowiązań, które małżonek mógłby zaciągać ze wskazanym (albo i niewskazanym) przez współmałżonka kontrahentem. Wydaje się, że ustawodawca jednoznacznie kwestii tej nie rozstrzygnął. Za możliwością udzielenia przez małżonka takiej ogólnej zgody (choć o jej zakresie można by dyskutować) przemawia argument, że intencją ustawodawcy dokonującego reformy małżeńskiego prawa majątkowego było ułatwienie obrotu²⁶. Z drugiej jednak strony, zmiana art. 41 k.r.o. miała na celu także ochronę

---

²² Na znaczenie tego przepisu zwraca uwagę w szczególności M. N a z a r, [w:] J. I g n a t o w i c z, M. N a z a r, *Prawo rodzinne...*, s. 161; J. Z r a ł e k, *Odpowiedzialność małżonków...*, s. 363.

²³ Taką interpretację art. 787 k.p.c. przedstawił W. G r a j d u r a, *Zgoda zgodzie nierówna*, Rzeczpospolita 2004, nr 305, s. C7.

²⁴ Tamże.

²⁵ Takie rozwiązanie występuje w prawie niemieckim w ramach przepisów dotyczących umownego ustroju wspólności majątkowej; zob. § 1431 i § 1456 k.c. niem. z dnia 18 VIII 1896 r.

²⁶ *Rządowy projekt ustawy...*, s. 697-698 i 702.

majątku wspólnego małżonków²⁷. Taki motyw legislacyjny wydaje się przemawiać przeciwko dopuszczalności udzielenia przez małżonka ogólnej zgody na zaciąganie zobowiązań przez współmałżonka, jako ograniczającej możliwość podjęcia przez tego małżonka dostatecznie przemyślanej decyzji co do obciążenia majątku wspólnego odpowiedzialnością za długi drugiego małżonka. W razie uznania za niedopuszczalne udzielenie przez małżonka ogólnej zgody na zaciąganie zobowiązań przez drugiego z nich, dbający o swe interesy wierzyciel powinien w każdym przypadku dążyć do uzyskania zgody drugiego małżonka na zaciągnięcie tego właśnie zobowiązania. Wydaje się, że może to powodować pewne utrudnienia w obrocie.

2. Artykuł 41 § 2 k.r.o. obejmuje następujące zobowiązania małżonka:

1) zobowiązania, które wynikają z czynności prawnych, zaciągnięte przez małżonka bez zgody drugiego małżonka oraz

2) zobowiązania, które nie wynikają z czynności prawnych.

Jeżeli chodzi o pierwszą z wyżej wymienionych kategorii zobowiązań, to należą tutaj zobowiązania małżonka, które wynikają z czynności prawnych, zaciągnięte przez niego bez zgody współmałżonka w sytuacji, w której do dokonania czynności prawnej przez jednego małżonka zgoda drugiego, w świetle art. 37 § 1 k.r.o., nie jest potrzebna. Chodzi więc o przypadki, gdy małżonek nie udzielił fakultatywnej zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka. Dokonana przez małżonka czynność prawna jest ważna, a jedynie jego odpowiedzialność za dług wynikający z tej czynności prawnej ogranicza się do jego majątku osobistego oraz składników majątku wspólnego wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o., natomiast jeżeli małżonek dokonał bez zgody drugiego małżonka czynności prawnej, do której dokonania zgoda tego małżonka, w myśl art. 37 § 1 k.r.o., była potrzebna (zgoda obligatoryjna), to jej brak (potwierdzenia w przypadku umowy) rodzi skutek w postaci nieważności czynności prawnej. Zatem zobowiązanie małżonka, którego źródłem byłaby czynność prawna, nie powstaje w ogóle²⁸. Jak już była o tym mowa wyżej, małżonek, który

---

²⁷ Tamże, s. 702.

²⁸ Wyjątek stanowi sytuacja, w której czynność prawna dokonana przez małżonka bez wymaganej zgody drugiego małżonka jest ważna wskutek stosowania przepisów o ochronie osób, które w dobrej wierze dokonały czynności prawnej z osobą nieuprawnioną do rozporządzania prawem (art. 38 k.r.o.).

dokonał nieważnej czynności prawnej, może odpowiadać wobec drugiej strony na podstawie art. 415 k.c. W takim jednak przypadku jego zobowiązanie „nie wynika z czynności prawnej”, a więc mieści się w drugiej kategorii zobowiązań małżonka wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o.

Ponieważ art. 41 § 2 k.r.o. obejmuje swym zakresem także te zobowiązania, które nie wynikają z czynności prawnych, wierzyciel małżonka nie ma prawa do zaspokojenia z całego majątku wspólnego, jeżeli wierzytelność wynika na przykład z czynu niedozwolonego lub bezpodstawnego wzbogacenia. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu omawianej ustawy, wynika to stąd, że nie ma „społecznego uzasadnienia dla obciążenia takimi zobowiązaniami małżonka dłużnika”²⁹.

Nasuwa się pytanie, czy rzeczywiście najtrafniejszym rozwiązaniem było ograniczenie odpowiedzialności majątkiem wspólnym małżonków za wszelkie długi małżonka niewynikające z czynności prawnych. Wątpliwości co do rozwiązania przyjętego w art. 41 § 2 k.r.o. pojawiają się zwłaszcza w odniesieniu do zobowiązań małżonka o charakterze alimentacyjnym. Nie można przecież wykluczyć, że przedmioty majątkowe wymienione w art. 41 § 2 k.r.o. nie wystarczą na zaspokojenie roszczeń alimentacyjnych, na przykład dzieci z pierwszego małżeństwa dłużnika. Tak więc, w świetle art. 41 § 2 k.r.o., wspomniani wyżej wierzyciele musieliby pogodzić się z niemożnością zaspokojenia ich roszczeń, mimo że stan majątkowy dłużnika byłby bardzo dobry. Opowiadając się za niedopuszczalnością zaspokojenia wierzyciela z majątku wspólnego małżonków, w przypadku gdy wierzytelność nie wynika z czynności prawnej, można podnosić argument, że małżonek dłużnika powinien być chroniony przed odpowiedzialnością za tego rodzaju długi współmałżonka. Nie wyrażał przecież zgody na ich powstanie³⁰. Uważam jednak, że jeżeli chodzi o tego rodzaju zobowiązania, to, mając na uwadze kolizję interesów wierzyciela i interesów małżonka dłużnika, należałoby co do zasady opowiedzieć się za ochroną wierzyciela. W literaturze wskazywano już argumenty przemawiające za stanowiskiem, że zaspokojenie wierzyciela z majątku wspólnego z reguły odpowiada zasadom słuszności³¹. W szcze-

---

²⁹ *Rządowy projekt ustawy...*, s. 702.

³⁰ Tamże.

³¹ Podnoszone w nauce argumenty uzasadniające odpowiedzialność małżonków ich majątkiem wspólnym za dług jednego małżonka przedstawiła A. L u t k i e w i c z - R u c i ń -

gólności, istotne znaczenie ma wyrażona w art. 31 § 1 zd. 1 k.r.o. zasada, zgodnie z którą każdy z małżonków staje się podmiotem współuprawnionym do przedmiotów majątkowych, nabytych także przez drugiego małżonka. Takie stanowisko przyjął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 VI 1997 r., wskazując, że „skoro w wyniku nabycia prawa przez jednego z małżonków, prawo to nabywa również drugi, a zatem korzyść odnoszą oboje małżonkowie, oboje także powinni być zubożeni przez zaspokojenie się wierzyciela jednego z małżonków z majątku wspólnego”.³² W konsekwencji wydaje się, że w pewnych przypadkach można by przyjąć, że chociaż małżonek nie miał wpływu na powstanie długu współmałżonka, to jednak za ten dług ponosi odpowiedzialność majątkiem wspólnym.

Zakres przedmiotów majątkowych ujęty w art. 41 § 2 k.r.o. jest podobny do zakresu przedmiotów majątkowych wskazanych w obowiązującym przed nowelizacją art. 41 § 2 k.r.o. Różnica polega na tym, że z uwagi na rozszerzenie zasady surogacji na wszelkie w zasadzie przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego (art. 33 pkt 9 k.r.o.) wartość majątku osobistego każdego z małżonków może być większa niż wartość majątku odrębnego pod rządem przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, obowiązujących przed jego zmianą. Ponadto wierzyciel może żądać zaspokojenia z wynagrodzenia za pracę oraz z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, a nie tylko z wynagrodzenia za pracę i za inne usługi świadczone osobiście przez dłużnika. W miejsce natomiast przewidzianych w dotychczas obowiązującym art. 41 § 2 k.r.o. korzyści uzyskanych przez dłużnika z jego praw autorskich twórcy, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego umieszczone zostały korzyści uzyskane przez niego z praw, o których mowa w zmienionym art. 33 pkt 9 k.r.o., tj. z praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz innych praw twórcy. Istotne znaczenie ma końcowy fragment art. 41 § 2 k.r.o., w którym ustawodawca przyznał wierzycielowi uprawnienie do zaspokojenia także z innych niż wyżej wymienione składników majątku wspól-

---

ska, *Ratio legis odpowiedzialności majątkiem wspólnym małżonków na podstawie art. 41 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Gdańskie Studia Prawnicze 2000, t. VII, pod red. K. Kruczałaka, s. 332-335.

³² Wyrok SN z dnia 20 VI 1997 r. II CKU 47/97, OSNIC 1997, z. 12, poz. 204.

nego małżonków, tj. z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Wierzycielowi małżonka uprawnienie to przysługuje jednak tylko wtedy, jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Jak zwrócił uwagę J. Strzebińczyk, brzmienie fragmentu przepisu art. 41 § 2 k.r.o., w którym ustawodawca przyznaje wierzycielowi opisane wyżej uprawnienie, może budzić wątpliwości interpretacyjne. Pierwsza dopuszczalna interpretacja zakłada, że wierzyciel może żądać zaspokojenia także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa w dwóch przypadkach: wtedy, gdy wierzytelność, która powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, wynika z czynności prawnej dokonanej przez małżonka bez zgody drugiego małżonka i wtedy, gdy wierzytelność, która powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, nie wynika z czynności prawnej. W myśl drugiej dopuszczalnej wykładni, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa tylko w sytuacji, w której wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa nie wynika z czynności prawnej³³. Uważam, że należy opowiedzieć się za pierwszą wykładnią omawianego przepisu³⁴. Uzasadniając to stanowisko, można posłużyć się następującym rozumowaniem. Niewątpliwie jest, że ustawodawca zezwala wierzycielowi na zaspokojenie z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa, w przypadku gdy wierzytelność, która powstała w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa, nie wynika z czynności prawnej. Niewątpliwie jest także, że ustawodawca nie uzależnia istnienia takiego uprawnienia wierzyciela od zgody małżonka na powstanie zobowiązania drugiego małżonka. Przedmioty majątkowe wchodzące w skład przedsiębiorstwa nie są chronione przed wierzycielem, niezależnie od tego, czy małżonek obejmował swą świadomością i wolą powstanie zobowiązania drugiego małżonka. Wobec tego wierzyciel może żądać zaspokojenia z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa także

---

³³ J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 161.

³⁴ Takie stanowisko zajmują również: M. N a z a r, [w:] J. I g n a t o w i c z, M. N a z a r, *Prawo rodzinne...*, s. 162-163; T. S m y c z y Ń s k i, *Prawo rodzinne...*, s. 116; J. Z r a ł e k, *Odpowiedzialność małżonków...*, s. 360.

wtedy, gdy wierzytelność, która powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, wynika z czynności prawnej dokonanej przez małżonka bez zgody drugiego małżonka. Za przyjętą interpretacją omawianego przepisu przemawia także brzmienie art. 787¹ k.p.c.³⁵, stanowiącego procesową konsekwencję materialnoprawnego art. 41 § 2 k.r.o. W art. 787¹ k.p.c., normującym nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w przypadku wierzytelności, która powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, ustawodawca nie wskazuje, czy źródłem tego rodzaju wierzytelności jest czynność prawna dokonana przez małżonka bez zgody drugiego małżonka, czy powstała ona z innego zdarzenia prawnego. Wierzyciel ma jedynie wykazać „dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa”. Tak więc *lege non distinguente nec nostrum est distinguere*, należy przyjąć, że w przepisie tym chodzi o obie kategorie zobowiązań, o których mowa w początkowej części art. 41 § 2 k.r.o., tj. o zobowiązania powstałe z czynności prawnych dokonanych przez małżonka bez zgody drugiego małżonka oraz o zobowiązania, które nie wynikają z czynności prawnych.

3. Odnosząc się do art. 41 § 3 k.r.o. można stwierdzić, że zakres przedmiotów majątkowych wymienionych w tym przepisie pokrywa się z zakresem przedmiotów majątkowych wskazanych w art. 41 § 2 k.r.o., z tą różnicą, że art. 41 § 3 k.r.o. nie obejmuje przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Artykuł 41 § 3 k.r.o. w dużym stopniu odpowiada treści obowiązującego przed zmianą art. 41 § 2 k.r.o. Zmiana polega na zastąpieniu pojęcia „majątek odrębny” pojęciem „majątek osobisty” oraz na modyfikacji katalogu składników majątku wspólnego, z których może żądać zaspokojenia wierzyciel jednego z małżonków, natomiast rodzaje wierzytelności podlegające pod art. 41 § 3 k.r.o., pomijając różnice terminologiczne, odpowiadają rodzajom wierzytelności

---

³⁵ Zgodnie z art. 787¹ k.p.c., „tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa”.

ujętych we wcześniejszym art. 41 § 2 k.r.o. W szczególności, nawiązując do występującego w obowiązującym przed nowelizacją art. 41 § 2 k.r.o., określenia „wierzytelność dotycząca majątku odrębnego jednego z małżonków”, art. 41 § 3 k.r.o. posługuje się sformułowaniem „wierzytelność dotycząca majątku osobistego jednego z małżonków”. Znajdzie tu więc zastosowanie dotychczasowa wykładnia tego pojęcia.

Może powstać natomiast wątpliwość, czy w przypadku gdy wierzytelność wprawdzie „dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków”, ale zobowiązanie, z którego wynika, zostało zaciągnięte za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel może żądać zaspokojenia na podstawie art. 41 § 3 k.r.o. czy art. 41 § 1 k.r.o. Można twierdzić, że art. 41 § 3 k.r.o. jako *lex specialis* wyłącza zastosowanie art. 41 § 1 k.r.o. Z drugiej jednak strony, trudno chyba znaleźć racje prawne przemawiające za rozwiązaniem, że w przypadku gdy wierzytelność „dotyczy majątku osobistego jednego z małżonków” zgoda małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania nie może skutkować powstaniem pełnej odpowiedzialności majątkiem wspólnym na zasadach przewidzianych w art. 41 § 1 k.r.o. Skoro zobowiązanie powstało za zgodą małżonka dłużnika, szczególnie charakter wierzytelności, o której mowa, nie powinien mieć znaczenia. Tym bardziej, że ustawodawca pozwala małżonkowi na wyrażenie zgody, np. na udzielenie przez drugiego małżonka poręczenia za osobę trzecią, ze skutkiem przewidzianym w art. 41 § 1 k.r.o.

Odnosząc się do wskazanego zagadnienia, J. Strzebińczyk opowiedział się za traktowaniem art. 41 § 3 k.r.o. jako *lex specialis* w stosunku do art. 41 § 1 k.r.o. Takie samo stanowisko zajął, wypowiadając się na temat relacji art. 41 § 2 k.r.o. do art. 41 § 1 tego kodeksu. Według J. Strzebińczyka art. 41 § 1 i § 2 k.r.o., „statuują w istocie swoisty zakaz udzielania przez współmałżonka zgody w odniesieniu do zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych, powstałych jeszcze przed powstaniem wspólności ustawowej lub dotyczących majątku osobistego drugiego małżonka”³⁶. Wynika to stąd, że interpretacja dopuszczająca stosowanie art. 41 § 1 k.r.o. do wyżej wymienionych zobowiązań powodowałaby, że ich egzemplifikację należałoby uznać za zbędną. Wystarczyłby bowiem

---

³⁶ J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 161. Pogląd ten poparł J. Zralek, *Odpowiedzialność małżonków...*, s. 361.

podział na zobowiązania, które zostały zaciągnięte przez małżonka za zgodą drugiego i takie, które małżonek zaciągnął bez zgody współmałżonka (niezależnie od ich źródła i rodzaju)³⁷.

Przyłączam się do przedstawionego wyżej stanowiska J. Strzebińczyka z pewnymi zastrzeżeniami. Po pierwsze, dyskusyjne wydaje się stwierdzenie o „zakazie” ustawodawcy co do wyrażania przez małżonka zgody na zaciągnięcie przez drugiego małżonka zobowiązań niewynikających z czynności prawnych, powstałych jeszcze przed ustanowieniem wspólności ustawowej lub dotyczących majątku osobistego drugiego małżonka. Należałoby może raczej przyjąć, że zgoda taka nie rodziłaby skutków prawnych, które ustawodawca przewidział w art. 41 § 1 k.r.o. Po drugie, jeżeli chodzi o zobowiązania niewynikające z czynności prawnych, to egzemplifikację ich uważam za potrzebną. Gdyby ustawodawca pozostał na podziale zobowiązań na takie, które zostały zaciągnięte przez małżonka za zgodą drugiego małżonka, i takie, które małżonek zaciągnął bez zgody drugiego małżonka, nie byłoby jasne, jaka jest sytuacja wierzyciela, w przypadku gdy zobowiązanie małżonka nie wynika z czynności prawnej. Wątpliwości brałyby się stąd, że, jak już wskazałam, występujący w przepisach prawa cywilnego zwrot „zaciągnąć zobowiązanie” interpretuje się w nauce jako powstanie zobowiązania przez czynność prawną³⁸. Stanowisko, że w przypadku zobowiązań niewynikających z czynności prawnych zgoda małżonka na powstanie zobowiązania drugiego małżonka nie powoduje skutków przewidzianych w art. 41 § 1 k.r.o. uzasadnia, moim zdaniem, brzmienie art. 41 § 1 k.r.o. oraz porównanie treści przepisów art. 41 § 1 i § 2 k.r.o., o czym była mowa na początku niniejszego opracowania. Po trzecie, jeżeli chodzi o stosunek do siebie poszczególnych przepisów art. 41, to wydaje się, że zagadnienie to wymagałoby dyskusji. Do rozważenia można postawić tezę, w myśl której art. 41 § 3 k.r.o. stanowi *lex specialis* zarówno do art. 41 § 1 k.r.o., jak i do § 2 tego artykułu. Proponowana teza opiera się na spostrzeżeniu, że zobowiązania małżonka powstałe przed powstaniem wspólności ustawowej lub dotyczące jego majątku osobistego mają źródło w czynnościach prawnych albo nie wynikają z czynności prawnych. O pierwszym źródle

---

³⁷ Tamże, s. 161-162.

³⁸ Zob. przyp. 3.

zobowiązań małzonka mowa jest w art. 41 § 1 i § 2 k.r.o., o drugim w art. 41 § 2 k.r.o.

4. Niniejsze opracowanie stanowiło próbę przedstawienia kilku spostrzeżeń i wątpliwości interpretacyjnych dotyczących unormowanego w art. 41 k.r.o. zagadnienia odpowiedzialności małżonków ich majątkiem wspólnym za dług jednego z nich. Podsumowując, przyłączam się do stanowiska wyrażonego w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej kodeks rodzinny i opiekuńczy, że ochrona majątku wspólnego małżonków przewidziana w tej nowelizacji jest o wiele dalej idąca, niż wynikało to z przepisów dotychczas obowiązujących³⁹. Spowodowało to uchylenie zasady zaspokojenia wierzyciela jednego z małżonków z całego ich majątku wspólnego, unormowanej w dotychczas obowiązującym art. 41 § 1 k.r.o. oraz uchylenie dotychczasowego art. 41 § 3 k.r.o. Ten ostatni przepis, zawierający kryteria ocenne, w niewielkim zresztą zakresie (przynajmniej w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie obowiązującego przed nowelizacją art. 787 k.p.c.) był wykorzystywany w praktyce⁴⁰. Nie budzi też wątpliwości, że nowelizując art. 41 k.r.o. ustawodawca starał się brać pod uwagę nie tylko ochronę majątku wspólnego małżonków, ale i interes wierzycieli. Jeżeli chodzi o tych ostatnich, to, jak wskazano w uzasadnieniu projektu omawianej ustawy, art. 41 § 1 k.r.o. pozostawia ich zapobiegliwości możliwość zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków, uzależniając ją od uzyskania zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka. Nawet gdy wierzyciel nie uzyska zgody małżonka, czynność prawna (oprócz czynności prawnych wymienionych w art. 37 § 1 k.r.o.) będzie ważna⁴¹. W takim przypadku będzie mógł żądać zaspokojenia z tych składników majątku wspólnego małżonków, które wymienia art. 41 § 2 k.r.o., a więc stanowiących efekt osobistych starań małżonka-dłużnika. Przewidziane w znowelizowanym art. 41 k.r.o. unormowanie odpowiedzial-

---

³⁹ *Rządowy projekt ustawy...*, s. 702.

⁴⁰ Zob. wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez E. Holewińską-Łapieską. *Ochrona interesów małżonka dłużnika w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim*, PS 1999, z. 5, s. 37-40.

⁴¹ *Rządowy projekt ustawy...*, s. 702.

ności małżonków ich majątkiem wspólnym za dług jednego z nich spłacało się już z pozytywną w zasadzie oceną w nauce⁴². Z zainteresowaniem należy oczekiwać dalszych wypowiedzi na ten temat.

---

⁴² Na temat znowelizowanego art. 41 k.r.o. zob. T. Smyczyński, *Projekt ustawy...*, s. 157; tenże, *Reforma...*, s. 830-832; tenże, *Prawo rodzinne...*, s. 115-122; T. Sokołowski, *Uwagi do projektowanej regulacji stosunków majątkowych...*, s. 143; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi do projektu...*, s. 158 i 161; G. Jędrejek, *Uwagi do projektu ustawy...*, s. 161-162; G. Jędrejek, P. Pogonowski, *Działalność gospodarza małżonków...*, s. 157; K. Zawała, *Uwagi o zamierzonej nowelizacji...*, s. 830-831, 919; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 158-159; M. Nazar, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 157-168; J. Zralek, *Odpowiedzialność małżonków...*, s. 351 i nast.